

QURITISH UCHUN YAROQLI UZUM NAVLARINING TEXNOKIMYOVIY XUSUSIYATLARI

A.SH. Ro'zimetov

Magistrant,

Toshkent davlat agrar universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8240583>

Hozirgi jadallik bilan rivojlanib borayotgan Meva-uzumlarni quritish texnologiyasi bilan shug'ullanish. Talablarga ko'ra meva va uzumlarni respublikamiz sharoitida eng ko'p tarqalgan usul-ochiq havoda quritish tartibini o'rgatish. Meva va uzumlarni quritganda ulardan juda ko'p miqdorda suv bug'lanib ketadi. Bu sharoitda mikroorganizmlar rivojlana olmaydi va mahsulot buzilmaydi. Albatta buning uchun qurigan malisulot standart namlikda, maxsus idishda va qoidaga binoan saqlash sharoitida bo'lishi kerak. Qurigan mahsulot yaxshi saqlanadi va uzoq masofalarga tashish juda qulay.

O'zbekistonning iqlim sharoiti uzum quritish uchun qulay xisoblanadi. Yozning davomiyligi, nisbiy namlikning past bo'lishi, a'lo sifatli mayiz va xo'raki uzum navlarining yetishtirilishi, xalqning an'anaviy tajribalari, fan yutuqlari, quyoshli ochiq havoda va soyada meva quritish usullaridan keng foydalanishga, yuqori sifatli mahsulot olishga imkon beradi.

Quritish uchun mahsulot sifati yuqori bo'lgan xom ashyoni keskin ko'paytirish muhim hisoblanadi.

Bu ishni muvaffaqiyatli ado etish uchun har bir fermer xo'jaligidagi tokzorlarda kompleks agrotexnika tadbirlarini eng qulay muddatda, to'liq va yuqori sifatli qilib o'tkazish zarur.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 martdagi "O'zbekiston Respublikasida meva - sabzavotchilikni jadal rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PF-5388-sonli Farmoniga ko'ra meva-sabzavot va uzumchilikni rivojlantirishga katta e'tibor berilmoqda. Shu bilan birga quritilgan mevalarga ya'ni uzum mahsulotlariga bo'lgan talab kuchayib bormoqda. Shunga ko'ra bitiruv malakaviy ishida quritishga mo'ljallangan uzum navlaridan sifatli mayiz olishga e'tibor berildi.

Quritilgan mahsulot miqdorini ko'paytirish va uning sifatini yaxshilash uchun, hosilni terib olishga ikki hafta qolganda tok barglari olib tashlanadi, novdalari chekanka qilinib, sug'orish to'xtatiladi. Chunki meva tarkibida ortiqcha namlikning saqlanishi, quritish vaqtini bir muncha kechiktirishi barchamizga ma'lumdir.

To'g'ri amalga oshirilgan quritish mahsulotdagi ta'm va ozuqaviy fazilatlarini, aromatik moddalarni va vitaminlarni tejash imkonini beradi. Noto'g'ri quritish ozuqa moddalarining sezilarli darajada yo'qolishiga, ta'mning pasayishiga va quritilgan mahsulot ko'rinishining yomonlashishiga olib keladi.

Bug'lanish natijasida quritish paytida namlik mahsulotdan chiqariladi.

Quritish jarayonini uch davrga bo'lish mumkin: isitish davri, doimiy quritish tezligi davri va quritish tezligining pasayishi davri.

Birinchi davrda issiqlik mahsulotga berilgan va bug'lanish uchun sarflangan issiqlik miqdori o'rtasida muvozanat o'rnatilgunga qadar, asosan, mahsulotni isitish uchun sarflanadi.

Quritish mahsulot kritik namlik darajasiga yetguncha davom etadi, bunda mahsulotning namligi havo namligi bilan muvozanatda bo'ladi.

Quritish jarayonida bir nechta jarayonlar sodir bo'ladi: meva yuzasidan namlikning bug'lanishi, namlikning ichki qismlardan tashqi qismlarga o'tishi, shuningdek, havo va quritilgan mevalar o'rtasida issiqlik almashinuvi.

V.I. Michurinning[1] "navlar butun ishning muvaffaqiyatini hal qiladi" iborasi quritilgan uzum ishlab chiqarishda dolzarb bo'lib qolmoqda. Aniqlanishicha, sifatli navlarni joriy etish orqaligina uzum yetishtirishni qariyb ikki barobar oshirish mumkin. Hozirgi vaqtda O'zbekistonda uzumning 20 taga yaqin navi etishtiriladi va introduksiya qilinadi, ulardan 10 tasi xo'raki, 6 ta universal, 2 ta texnik navlar, ularning asosiy qismi Farg'ona, Toshkent va Samarqand viloyatlarida yetishtiriladi.

Keyinchalik tashish yoki qayta ishlash uchun yaroqli sifatli yuqori hosil olishning eng muhim shartlaridan biri biologik xossalari bo'yicha o'ziga xos tabiiy sharoitlarga mos keladigan, ularga eng yuqori mahsuldorlik bilan javob beradigan navlarni tanlashdir [2].

Shuningdek, tabiiy sharoit (birinchi navbatda iqlim va tuproq), nav (uning biologik xususiyatlari) va uni etishtirish usullarini bir butun sifatida ko'rib chiqish kerakligi aniq [3]. Quritishni tashkil etishning muvaffaqiyati ushbu omillarning bir-biriga mos kelishiga bog'liq - berilgan sharoitlarda iloji boricha yuqori hosil olish.

Agar alohida navlarni etishtirish usullari va texnologik qayta ishlash usullari kelajakda o'zgartirilishi va tuzatilishi mumkin bo'lsa, navlarni tanlashdagi xatolar amalda tuzatib bo'lmaydi yoki juda katta xarajatlar va mablag'larni talab qiladi (ilgari ekilgan plantatsiyalarni ildizi bilan olib tashlash, ularni boshqasiga almashtirish), nav yoki ularni yangi nav bilan qayta payvand qilish va hokazo.) kabi ishlarni qayta bajarishni talab etadi. Shu sababli, ilmiy muassasalar uzumni navli rayonlashtirish masalalariga katta e'tibor bera boshladilar [3].

Tadqiqotchilar tomonidan, antropogen va tabiiy omillar ta'sirida mintaqadagi uzumning nav tarkibi doimiy ravishda o'zgarib borishini aniqladilar. Shuningdek, etilish shartlariga, mahsulot sifatiga, foydalanish yo'nalishiga, atrof-muhitning biotik va abiotik omillariga chidamliligiga, qishloq xo'jaligi texnologiyasining xususiyatlariga va boshqalarga ko'ra genotipik jihatdan turli xil navlarning butun majmuasi bilan keskin kengaytirish va boyitish zarur.

Uzum navlari juda xilma-xilligi bilan ajralib turadi va morfologik xususiyatlari, iqtisodiy va biologik xususiyatlari va amaliy qo'llanilishi bilan sezilarli darajada farqlanadi [4]. Bundan tashqari, ko'plab navlar foydalanish tabiati jihatidan ko'p qirrali.

Mamlakatimizda uzumzorlar maydonining 80% ga yaqinini xo'raki navlari, asosan, o'rta va kechpishar navlar egallaydi. Yuqori savdo sifatlariga ega bo'lgan o'ta erta va ertapishar navlarning keskin tanqisligi kuzatilmoqda.

Professor X.Olmo [5] ta'kidlaganidek, hozirda seleksionerlar ertapishar, iloji bo'lsa urug'siz, ko'rinishi go'zal, hosilni mexanizatsiyalashgan holda yig'ib olishga yaroqli yangi uzum navlarini yaratishga intilmoqda.

Quritilgan uzum mahsulotlarini tayyorlash uchun maxsus navlarning hosili qo'llaniladi. Dunyoning barcha mamlakatlarida quritilgan mahsulotlarning 95% ga yaqini urug'siz uzum navlaridan, 5% ga yaqini urug'li navlardan ishlab chiqariladi [4].

Quritilgan uzum mahsulotlarini ishlab chiqarishning o'ziga xos xususiyatlari orasida cheklangan assortiment va mavjud sanoat navlarining rezavorlarining kichik o'lchamlari mavjud.

Shunday qilib, jahon kolleksiylarida navlarning umumiy sonida urug'siz navlarning ulushi 1% dan oshmaydi.

Bundan tashqari, urug'siz navlarni tanlashda asosiy e'tibor katta rezavorlar bilan yangi yuqori mahsuldor, yuqori sifatli xo'raki va mayizbop navlarini yaratishga qaratilgan (K.V. Smirnov, 1981).

Quritish uchun uzum navlari shakarning intensiv to'planishi va kislotalikning tez pasayishiga ega bo'lishi kerak.

Quritilgan uzumning tovar va ta'm sifatleri, birinchi navbatda, xom ashyo sifati bilan belgilanadi. Quritish uchun mo'ljallangan yangi uzumlarga quyidagi asosiy talablar qo'yiladi:

- rezavorlar etining mustahkamligi zich va go'shtli bo'lishi kerak;
- tarkibida yuqori shakar miqdori;
- kishmish navlari guruhi uchun -23-25%, mayiz navlari 21-23% dan past bo'lmasligi kerak;
- urug'sizlik va rezavorlarning erta pishishi.

Ushbu talablar sharqiy guruhning bir qator navlari tomonidan ko'proq darajada qondiriladi.

Quritilgan uzum uch xil bo'ladi: mayiz (urug'li rezavorlardan), sulton va doljin (urug'siz navlar).

Quritish usuliga ko'ra sabza, shig'ani, germian, avlon va boshqalar deyiladi.

Kishmish-mayiz navlari kichik guruh bilan ifodalanadi: oq kishmish, qora kishmish, Kattaqo'rg'on, Sultoni, Nimrang, Iskandariyaning Maskati va boshqalar.

Quritishda nav xususiyatlardan tashqari, quritish texnologiyasining qanday borishiga ham bog'liq.

Masalan, quritish davomiyligi havoning harorati va namligi, isitiladigan havoning harakat tezligi, xom ashyoning tabiati va xususiyatlari, ularning o'lchamlari va qalinligi, mahsulot taxta qatlami, xom ashyoni oldindan ishlov berishdan oldin ta'sir qiladi. quritish (oltingugurt bilan fumigatsiya, oqartirish).

Atrof-muhit harorati qanchalik baland bo'lsa, mahsulotdan namlik ko'proq bug'lanadi. Lekin quritish uchun ayniqsa yuqori harorat ishlatilmasligi kerak, chunki bu shakar va boshqa foydali moddalar tarkibining pasayishiga olib keladi. Shakar va efir moylariga boy mahsulotlar odatda past haroratlarda quritiladi. Amalda ishlatiladigan quritish harorati 40 dan 90 ° gacha. Yarimlar yoki bo'laklar kattaroq bug'lanish yuzasi va ularning ichida teri yo'qligi sababli butun mevalarga qaraganda tezroq quriydi. Raflarga o'rnatilgan tovoqlarda mevalar tuproq platformasiga qo'yilgandan ko'ra tezroq quriydi; Birinchi holda, havo yaxshi aylanadi.

1 kvadrat metr uchun katta hajmdagi xom ashyo. m quritish maydoni yoki laganda quritishni sekinlashtiradi. Mevalar bir qatlamga joylashtirilganda quritish eng yaxshisidir.

Quritish mahsulotning namlik tenglamasi bilan tugaydi. Quritganda, namlik darajasi bir xil bo'lgan tayyor mahsulotni olish har doim ham mumkin emas. Ba'zi mevalar bir qator sabablarga ko'ra kam quritilishi mumkin. Quritgandan so'ng, kattaroq va quritilgan mevalarni tanlab, tovoqlardagi mahsulotni ko'rib chiqish va namlikni tenglashtirish uchun quritilganlarini 2-5 kun davomida uyumlarga quyish kerak.

References:

1. Мичурин И.В. «О разведении винограда в северной полосе», 1911, журнал

«Прогрессивное садоводство и огородничество».

2. Ачканов А.Я., Авакян, К.М. Влияние свойств почвы на развитие корневой системы винограда // Садоводство, виноградарство и виноделие Молдавии.- 1972.- № 2.- С. 17-19.
3. Вицелару К.Г., Кондур М. Механические свойства винограда столовых сортов // Садоводство, виноградарство и виноделие Молдавии. 1991.-№4.-С. 15.
4. Вартанян М.Д., Панков Е.П., Сиволгин Н.С. Эффективный способ сушки винограда // Виноделие и виноградарство СССР.- 1963.- № 7.- С. 47-49.
5. Вильчинский В.Ф., Онищенко Н.И. Резерв роста производства винограда//Плодоовощное хозяйство.- 1987.-№ 10.- С. 10.